

İKTİD@RIN ELEKTRONİK GÖZLERİ

M. Birkan Sarıfakıoğlu-Bilgisayar Mühendisi
mehmet.birkan@emo.org.tr

Günümüzde, teknolojinin ve buna bağlı olarak da kitle iletişim araçlarının baş döndürücü gelişimi, günlük yaşam üzerinde birçok kolaylıklar sağlamasına karşın; toplumsal, siyasal ve kültürel düzlemlerde çok boyutlu olarak tanımlanabilecek birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Genel olarak kapitalist üretim ilişkileri ile örgütlenmiş modern devlet biçimlerinde bilginin, egemen sınıf tarafından kendi iktidar yapısının tesisine dönük merkezileştirilmesi, toplumun denetimini sağlamak amacıyla dezenforme ya da manipüle edilmesi veya standartlaştırılarak tek yanlı olarak "rasyonalize" edilmesi ve tüm bu sürecin yönetilenler tarafından mutlak gerçeklik olarak aklanması, bu

sorunlardan birkaçı olarak sıralanabilir. Buradan hareketle günümüzde iktidarlar, içinde yaşanılan toplumsal ve siyasal yapının yeniden üretimi için gerekli bilgiyi üretilip taşıyacak "normal bireyler" (ya da öznel) ve aynı zamanda bu bireyleri kontrol altında tutacak kompleks disiplin, denetim ve gözetim mekanizmaları yaratmaktadır. Bundan dolayı bilgi ve teknoloji ile denetim/kontrol mekanizmaları sürekli değişiklik gösteren modern iktidarlar arasındaki ilişkinin çözümlenmesi önem arz etmektedir.

Modern İktidarın Çözümlenmesi

Geçmiş yüzyılın önemli filozoflarından biri olan Michel Foucault'a göre iktidar sadece, toplumun üstünde var olan ve

zor mekanizmaları ile bireylerin disiplinini sağlayan ve fiziksel olarak doğrudan bireyi muhatap alan kompakt yapıdaki üstyapı kurumları değildir. Foucault'a göre iktidar; mikrolaşmış, şekilsiz, iç içe geçmiş karmaşık şebekelerden oluşan çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve üstelik modernleşmeyle birlikte toplumun sosyal, zihinsel ve bedensel tüm ilişkilerine kadar sirayet etmiştir. Ve iktidar kendisini, ancak özneleş[tiril]miş "özgür" bireyler yaratarak mümkün kılmaktadır. İrasyonel ya da anormal olma potansiyeline sahip bireyi ise okul, aile, kışla, mahkeme, tımarhane, hapisane, hastane gibi rasyonel kurumlar aracılığıyla normalleştirmeye çalışarak bir disiplin toplumu var etmektedir. Fakat bu disiplinler kurum ve teknikler, iktidarlar için kendilerini yeniden üretmede yeterli görülmemektedir; o nedenle mevcut yapının sürekliliğine ve bekaasına tehdit unsuru oluşturabilecek marjinal/muhalif öğelerin öncelikle gözetlenerek tespit edilmesi ve ardından kontrol altına alınması için bir denetim-gözetim toplumunun tesisine ihtiyaç duyulmaktadır.

Denetim-Gözetim

Denetim-gözetim paradigmasına göre modern iktidarlar, bireyi sistem içerisinde en verimli şekilde kullanabilmeyi amaçlarlar. Bireyi en verimli şekilde kullanabilmenin yolu ise onu; bedeni, ruhu ve tüm faaliyetleri ile bilinebilir, hesaplanabilir (istatistik verisi olarak)

bir nesne haline getirmekten geçer. Zira modern çağda devlet tarafından künyesi tutulan birey, yeni kurum ve teknikler yoluyla gözetime tabi tutulmuş, sicil kayıtları yaratılarak fişlenip güncellenmiş, merkezileşmiş bilgi matrislerine (arşivleme) sürekli aktararak depolanmış ve depolanmaktadır. Buna göre modern iktidarın rasyonelize edilmiş tüm bilme ve beğeni biçimlerine kadar belirlenmiş ve standartlaşmış normların ve bunların taşıyıcısı olarak “özgür bireylerin” yeniden üretimi için her şey toplanmış olmaktadır. Bunun sonrasında da analiz edilerek yeniden şekillenen ilişki ve bilme biçimlerinin kitleselleşmiş teknolojik iletişim ağları (medya) ve bunları kullanan “özgür bireyler” ile tekrar topluma sunulması ve tekrar sınanmasını içeren “yinelemeli döngü”sü en verimli (karlı) yapıya doğru evrilmeye devam edecektir.

Yukarıdaki çözümlenmelere dayanarak bu teknolojik temelli iktidar mekanizmalarının neler olabileceğini görebilmek zor olmayacaktır. En ilkel yapıdaki donanım aygıtlarından (kamera, telefon, RFID dedektörler vb.); akıllı, öğrenen ve karar verebilen en gelişmiş teknolojideki donanım ve analitik yazılım teknolojilerinin (Yapay Zeka, Karar Destek Sistemleri vb.) entegre sistemlerine kadar toplumun bugün büyük bir kuşatmanın içinde olduğu aşikardır. Gözetim ve denetim kaynakları olarak;

sokak kameraları, telefon, İnternet vb. araçlarla saptama ve veri toplama işlemleri, nüfus bilgi sistemleri, adli sicil bilgi sistemleri, adres bilgi sistemleri, hastane bilgi sistemleri vb. entegre sistemlerle kayıt altına alma işlemleri bir iktidar biçimi olarak devlet kurumları tarafından sürekli işletilerek verili yapı içerisindeki anormaller tespit edilip kontrol altına alınmaktadır. Buradan elde ettiği ampirik veriler doğrultusunda iktidar, bireyin (ya da öznenin) bedenini ve zihnini, mevcut üretim tarzının ihtiyaçlarına uygun düşecek bir şekilde kamuoyunun karşısına nüfus, sağlık, güvenlik ve eğitim politikaları şeklinde sunmaktadır.

Elbette ki teknolojik belirleyiciliğin hakim olduğu bir düzlemde bilgi sahibi olanın iktidar sahibi olması anlamı çıkarılabilir. Dolayısıyla iktidarın denetim-gözetim paradigmasını modern devletin kurumsallaşmış yapılarından menkul görmek ve egemen sınıfın üretim tarzı ve ilişkilerinden yalıtılmak eksik bir çözümlenme olacaktır. Sermayenin küreselleştiği günümüz küresel kapitalizm koşullarında şirketlerin birçoğu sermaye akışını gerçekleştirdiği ülkenin devlet aygıtının denetleyemeyeceği veri toplamadan analize, analizden karar vermeye hatta “özgür birey” tarafından henüz gerçekleşmemiş bir faaliyetin belirli risk oranları ölçüsünde öngörüsünü yapabilecek ileri teknolojik sistemlere sahiptir.

Sonuç Yerine

Tüm bu modern iktidar mekanizmalarının kuşatması altında nesneleşen bireyin özgürlüğünden, küreselleşen ve hizmet sektörüne evrilen endüstri toplumunun bir tezahürü olduğu görmezden gelinerek gündeme getirilen bilgi toplumu kavramının bir devrim olarak görülmesinden bahsetmek mümkün değildir. Siyasal, ekonomik, ideolojik iktidar biçimlerinin iç içe geçtiği günümüz kapitalist toplumunda şekillenen ve yeniden üretilen toplumsal ilişkilerin gün geçtikçe daralan ve sönümlenmeye başlayan

sivil toplum alanının ve sivil toplumcu düşünce hareketlerinin genişlemesi ile düzenlenebileceği ve çözüme kavuşabileceği düşüncesinin hayat bulduğu zemini yitirmeye başladığı rahatlıkla söylenebilmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

Michel Foucault, “Büyük Kapatılma: Seçme Yazılar 3”

Herbert Marcuse, “Tek Boyutlu İnsan”

Theodor W. Adorno, “Kültür Endüstrisi - Kültür Yönetimi”

